

بازنشستگی زود هنگام

مقدمه :

تصویب آئین‌نامه اجرائی قانون بازنشستگی مشاغل سخت و زیان‌آور، در روزهای آخر سال ۸۰ پایان فرایندی بود که آغاز ناخوشایندی را برای سازمان تامین اجتماعی در برداشت و این سازمان را به چالش عظیمی فراخواند.

سازمان تامین اجتماعی متاثر از طبیعت و ماهیت فعالیتش - مشابه همه سازمانهای بیمه اجتماعی دنیا - در آغاز فعالیت خود در دورانی نه چندان دور دارای چنان ذخائری بود که بارها مورد طمع قرار گرفت و حتی برخی نیز با تفکر استفاده از منابع عظیم انباشت شده، سعی در حل مشکلات خود با الحاق به این سازمان داشتند.

درخت جوان و تناوری که به جبر طبیعت روزی به پیری و فرسودگی میرسد، اینک بواسطه بدنظریها، کج‌فهمیها و ... زودتر از موعد به ورطه خشک شدن افتاده به عبارت دیگر سازمان دچار ورشکستگی پیش از موعد شده است.

اصولا سازمانهای بیمه اجتماعی پس از طی دوره جوانی، بلوغ و میانسالی به سن پیری میرسند که این پیری همان ورشکستگی آنهاست، که صد البته ما هم از این قاعده مستثنی نیستیم. امروزه موج عظیم اصلاحاتی که سازمانهای تامین اجتماعی جهان را دربر گرفته صرفا برای به تعویق انداختن این امر است.

این نوشتار در ۵ بخش تهیه شده است بخش اول به کلیات موضوع اختصاص دارد. مبانی نظری و مقررات بازنشستگی مشاغل سخت و زیان‌آور تعدادی از کشورهای جهان در بخش دوم آمده است. بخش سوم به وضعیت بازنشستگی های پیش از موعد سالهای قبل می‌پردازد. بخش چهارم قانون بازنشستگی مشاغل سخت و زیان‌آور را مورد بررسی قرار می‌دهد و به بررسی اثرات و بار مالی آن می‌پردازد و بخش پنجم نیز به خلاصه و نتیجه‌گیری اختصاص دارد.

تعریف مساله :

اصولا برای برقراری مستمری بازنشستگی دو شرط باید احراز گردد:

۱- شرط سنی .

۲- شرط سابقه .

این دو شرط با توجه به شرایط و اوضاع و احوال اقتصادی - اجتماعی جامعه توسط قانون تعیین می گردد ، از اینرو هرگونه تغییر در این شرایط بشدت بر روی وضعیت صندوق اثر می گذارد . در قانون فعلی بازنشستگی که به قانون مشاغل سخت و زیان آور موسوم است حذف شرط سنی و ارفاق نیم سال سابقه بازا هر سال سابقه در مشاغل سخت و زیان آور بی شک اثرات مخرب و جبران ناپذیری را بر صندوق وارد می آورد . بررسی این اثر، موضوعی است که این نوشتار به آن می پردازد.

اهداف :

هدف اصلی این تحقیق تعیین و محاسبه بار تحمیلی قانون بازنشستگی مشاغل سخت و زیان آور به صندوق سازمان در مقایسه با قانون پیشین عادی می باشد.

داده ها و روش جمع آوری اطلاعات :

اطلاعات و داده های مربوط به مشاغل سخت و زیان آور از پایگاه اطلاعاتی شرکت خدمات ماشینی گردآوری شده است و اطلاعات مربوط به بازنشستگی های پیش از موعد از نگارش پائیزه سال ۸۱ پایگاه اطلاعاتی مستمری بگيران جمع آوری شده است .

روش تحقیق :

در این تحقیق برای جمع آوری مستندات از روش کتابخانه ای استفاده شده است و در فرآیند تجزیه و تحلیل از روش تحلیل داده های خود استفاده شده است . در این تحقیق کلیه محاسبات - جهت دقیق تر شدن - بر روی اطلاعات انفرادی انجام شده است ، بدین نحو که

۱- ابتدا حائز شرایط بودن فرد براساس قانون قبلی بررسی می‌شود ، در صورتیکه فرد براساس قانون قبلی حائز شرایط بود با توجه به ضریب ارفاقی ۱/۵ برابر شدن سابقه صرفاً تفاوت مستمری که میبایست برقرار شود و مستمری برقرار شده محاسبه می‌شود.

۲- در صورتیکه فرد با توجه به قانون قبلی بازنشسته نمی‌شد ، با توجه به شرایط سن و سابقه تعداد سالهای مانده تعیین و برای این مدت دستمزد و به تبع آن حق بیمه متناظر محاسبه می‌گردد.

۳- برای این گروه ارزش مستمریها و کمکهای جنبی نیز بعنوان مبلغی که فرد بموجب این قانون از آن برخوردار شده محاسبه می‌گردد.

۴- مرحله بعدی محاسبه تفاوت مستمری برقرار شده این قانون و مستمری عادی فرد تا مختومه شدن آخرین پرونده بازماندگان این گروه میباشد.

مجموع ارزشهای فعلی محاسبه شده بشرح فوق ، به کسر مبلغ ۴٪ مستمری بازاء سالهای اشتغال در مشاغل سخت و زیان‌آور قبل از تصویب قانون مبلغ بارمالی تحمیلی را نشان می‌دهد.

همانطور که قبلاً گفته شده دوره تحقیق با مختومه شدن آخرین پرونده بازماندگان به پایان می‌رسد.

در این تحقیق برای تعیین سن فوت فرد بازنشسته و همسر وی از جدول امید زندگی استفاده شده است .

در این راستا ابتدا سن فرد هنگام بازنشستگی در مشاغل سخت و زیان‌آور از جدول پایگاه اطلاعاتی مستمری بگیران تعیین میشود و سپس با افزودن سالهای امید زندگی به سن جاری تاریخ فوت فرد بازنشسته محاسبه می‌شود.

با فرض اینکه سن همسر ۵ سال از سن فرد بازنشسته فوت شده کمتر می‌باشد مدت استفاده وی از مستمری بازماندگان تا تاریخ فوت تعیین می‌گردد . با فوت همسر بازنشسته پرونده بازماندگان نیز مختومه می‌گردد.

لازم به ذکر است که دوره این تحقیق ، دوره مستمری‌بگیری یک فرد از ابتدا بازنشستگی تا مختومه شدن پرونده بازماندگان میباشد.

تعاریف عملیاتی :

بازنشستگی پیش از موعد

این عبارت معادل early retirement می‌باشد که در این تحقیق برای چندین مورد عملیات بازنشستگی در سازمان آمده ، ضمن آنکه در قسمت تجربیات سایر کشورها این عبارت معادل عبارت لاتین فوق ترجمه شده است .

بازنشستگی زود هنگام :

این واژه هم در ترجمه فارسی و هم در لغت اصلی معادل عبارت فوق است . در این تحقیق برای جلوگیری از تداخل مفاهیم در موارد عام عبارت بازنشستگی زود هنگام بکار برده شده است .

بازنشستگی مشاغل سخت و زیان آور:

این واژه در مورد قانون اخیر بکار می‌رود ، ضمن آنکه در قسمت مطالعه تجربیات سایر کشورهای این واژه معادل عبارت hazardous job arduous unhealthy work بکار برده شده است .

اساس برقراری ۱۰۶۰۹

دسته‌ای از بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور را شامل می‌شود که با حداقل ۲۰ سال سابقه متوالی بازنشسته شده اند .

اساس برقراری ۱۰۶۱۰

آن گروه از بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور که با حداقل ۲۵ سال سابقه متناوب بازنشسته شده اند را شامل می‌شود.

فرضیات تحقیق :

فرضیه اصلی این تحقیق عبارتست از اینکه بازنشستگی مشاغل سخت و زیان آور ، تاثیرات فراوانی در ساختار و منابع و مصارف سازمان دارد.

بازنشستگی

بطور کلی بازنشستگی جزء خدماتی است که سازمانهای ارائه کننده حمایت‌های تامین اجتماعی به افراد تحت پوشش خود ارائه می‌کنند. اصولاً در برنامه‌های تامین اجتماعی تاکید بر اشتغال فرد می‌باشد به این نحو که فرد هنگام از دست دادن شغل و به تبع آن درآمد، مورد حمایت قرار می‌گیرد و لازم بذکر است طرحهای تامین اجتماعی در تمام کشورها یکسان نبوده و از طریق راهبردهای متفاوت ارائه می‌شود اما بیشترین مقبولیت اتکاء طرحهای تامین اجتماعی به راهبرد بیمه‌های اجتماعی است. این طرح مبتنی بر پرداخت مبالغی بعنوان حق بیمه است که توسط کارگر و کارفرما و دولت انجام می‌پذیرد.

بازنشستگی زودهنگام

براساس قوانین بازنشستگی، بازنشسته به فردی گفته می‌شود که پس از سپری کردن دوران اشتغال و رسیدن به یک سن و سابقه معین، واجد شرایط دریافت حقوق و مستمری می‌شود. اصولاً در سازمانهای بیمه‌ای بازنشستگی به معنای پایان عمر بیمه‌پردازی و آغاز مرحله دریافت مزایا می‌باشد. بطور کلی برای دریافت مستمری بازنشستگی دو شرایط باید احراز گردد.

۱- رسیدن به یک سن خاص.

۲- کسب سابقه خاص پرداخت حق بیمه.

شرط اول همان سن بازنشستگی است و در نظامهای بیمه‌ای بسیار حائز اهمیت است این سن با توجه به شرایطی چون سیاستهای عمومی دولت، امید زندگی و غیره تعیین می‌شود. شرط دوم نیز معمولاً توسط قانون و براساس اصول محاسبات بیمه‌ای معین می‌گردد.

در این میان برخی طرحهای مستمری حمایت‌هایی را در نظر می‌گیرند که در اصطلاح بیمه‌ای از آن بعنوان بازنشستگی زودهنگام نام می‌برند. تقلیل، تخفیف دریک یا هر دو شرط فوق از ابزارهایی است که در اینگونه موارد بکار می‌روند.

بازنشستگی مشاغل سخت و زیان‌آور در برخی کشورهای جهان

در زیر تعدادی از کشورهای عضو اتحادیه بین‌المللی تامین اجتماعی که دارای نظام بازنشستگی مشاغل سخت و زیان‌آور هستند به همراه شرایط بازنشستگی عادی آمده است.

آرژانتین

در آرژانتین شرایط بازنشستگی عادی داشتن حداقل ۳۰ سال و حداکثر ۴۵ سال سابقه پرداخت حق بیمه می‌باشد. شرط سنی برای مردان ۶۵ سال و برای زنان ۶۰ سال می‌باشد. این شرایط (هم سابقه پرداخت حق بیمه و هم سن بازنشستگی) برای مشاغل سخت و زیان‌آور حداکثر تا ۱۰ سال کاهش می‌یابد.

ارمنستان

شرایط بازنشستگی عادی ۶۲ سال سن برای مردان و ۵۷ سال سن برای زنان با حداقل ۲۰ سال سابقه پرداخت حق بیمه است. برای مشاغل سخت و زیان‌آور شرط سنی برای مردان به ۵۷ سال و برای زنان به ۵۲ سال تقلیل می‌یابد. برای مشاغل خیلی خطرناک شرط سنی به ۵۲ سال برای مردان و ۴۷ سال برای زنان کاهش می‌یابد.

الجزایر

سن بازنشستگی برای مردان ۶۰ سال و برای زنان ۵۵ سال می‌باشد سابقه متناظر حداقل ۱۵ سال می‌باشد. برای مشاغل سخت و زیان‌آور شرط سنی برای مردان ۵۰ سال و برای زنان ۴۵ سال تعیین شده است که سابقه متناظر آن نیز به ۱۰ سال کاهش یافته است لازم بذکر است که برای هر سال کمتر از سن عادی بازنشستگی ۱٪ مستمری بازنشستگی کاهش می‌یابد.

برزیل

در برزیل شرط بازنشستگی عادی برای مردان ۶۵ سال و برای زنان ۶۰ سال سن با ۳۵ سال سابقه پرداخت حق بیمه می‌باشد. برای مشاغل سخت و زیان‌آور شرط سنی حذف و سابقه پرداخت حق بیمه ۱۰۸ ماه تعیین شده است که بتدریج تا سال ۲۰۱۱ به ۱۸۰ ماه خواهد رسید.

چین

بازنشستگی عادی برای مردان با ۶۰ سال سن و زنان با ۵۵ سال سن و با حداقل ۱۵ سال سابقه پرداخت حق بیمه ممکن میباشد که در بازنشستگی مشاغل سخت و زیان آور شرط سنی به ۵۵ سال برای مردان و ۴۵ سال برای زنان تقلیل می‌یابد.

کوبا

در کوبا سن بازنشستگی عادی ۶۰ سال برای مردان و ۵۵ سال برای زنان با دارا بودن ۲۵ سال سابقه پرداخت حق بیمه است. برای مشاغل سخت و زیان آور شرط سنی برای مردان ۵۵ و برای زنان ۵۰ سال تعیین شده مشروط بر اینکه ۱۲ سال آخر یا ۷۵ درصد اشتغال در مشاغل سخت و زیان آور باشد.

لیبی

سن بازنشستگی عادی ۶۵ سال با ۲۰ سال سابقه پرداخت حق بیمه می‌باشد. این شرط سنی برای مشاغل سخت و زیان آور به ۶۰ سالگی کاهش می‌یابد.

ویتنام

در ویتنام سن بازنشستگی عادی برای مردان ۶۰ سال و برای زنان ۵۵ سال می‌باشد که سابقه متناظر آن ۲۰ سال می‌باشد. برای مشاغل سخت و زیان آور شرط سن مردان به ۵۵ سال و شرط سن زنان به ۵۰ سال تقلیل می‌یابد. مشروط بر اینکه ۱۵ سال از ۲۰ سال سابقه پرداخت حق بیمه در مشاغل سخت و زیان آور باشد.

ماده ۲ قانون تامین اجتماعی بازنشستگی را عدم اشتغال بیمه شده به کار به سبب رسیدن به سن بازنشستگی مقرر در قانون تعریف نموده است که براین اساس ، ماده ۷۶ قانون شرایط بازنشستگی را بشرحی که در گزارش آمده تبیین و تصریح نموده است .

اصولا سازمانهای بیمه تامین اجتماعی برای حفظ و تداوم بقا بایستی دارای یک ساختار نظام مند منابع و مصارف باشند . حق بیمه های اخذ شده از بیمه شدگان که همان منابع سازمان است بایستی جوابگوی مصارف که مستمریها عمده آنرا تشکیل می دهند باشد.

از آنجائیکه این سازمانها در ابتدای امر دارای جمع کثیری از حق بیمه دهندگان و تعداد اندکی مستمری بگیر هستند منابع بر مصارف فزونی یافته و بتدریج با به هم خوردن این نسبت ، شاهد پیشی گرفتن مصارف بر منابع می شویم ، در این حال است که سازمانها ناچار به سخت کردن شرایط می شوند ، تا بتوانند به حیات خود ادامه دهند.

بی شک این سرنوشت شامل همه سازمانهای بیمه های اجتماعی است که ما نیز از آن مستثنی نیستیم ، اما از جهاتی با بقیه فرق داریم :

درست در زمانیکه ما بدلیلی که فوقا اشاره شد باید اقدام به سخت کردن شرایط نمائیم و سعی کنیم با رعایت اصول بیمه ای عمر سازمان را تداوم بخشیم دقیقا برعکس عمل می کنیم ، نمونه ای از این اقدام تصویب قانون بازنشستگی مشاغل سخت و زیان آور است .

از آنچه در این گزارش به آن اشاره شده برمی آید، بازنشستگی پیش از موعد چه درحالت عادی و چه در حالت مشاغل سخت و زیان آور از اقداماتی است که برخی کشورها آنرا پذیرفته اند اما با دقت در شرایط آن درمی یابیم که این شرایط بسیار متفاوت از شرایط ماست و به هیچ وجه با شرایط سخاوتمندانه ما قابل مقایسه نمی باشد.

قانون بازنشستگی در مشاغل سخت و زیان آور که عملیات اجرائی آن از سال ۸۱ آغاز شده بنظر می رسد ضربات جبران ناپذیری را به ساختار منابع و مصارف خواهد زد و به شدت موجب برهم خوردن ساختار منابع و مصارف خواهد گردید.

براساس محاسبات انجام شده میزان بار تحمیلی توسط هر نفر از بازنشستگان این قانون به ارزش فعلی حدود ۳۲۰ میلیون ریال خواهد بود.

شایان ذکر است تا تاریخ ۸۲/۹/۲۲ از تعداد ۲۰۹۷۸۲ درخواست رسیده جهت بازنشستگی در مشاغل سخت و زیان‌آور ۱۳۷۰۸۶ درخواست رسیدگی شده که ۹۳۳۳۴ درخواست مورد تأیید واقع شده است و تعداد ۳۵۷۲۱ حکم بازنشستگی صادر شده است .

بدیهی است با توجه به روند فعلی درخواست‌ها و همچنین عدم تحرک نهادهای ذی‌ربط و همچنین کارفرمایان در رفع شرایط سخت و زیان‌آوری در آینده ، مصارف سازمان در این زمینه روند افزایشی را طی خواهد نمود.

نکته حائز اهمیت دیگر اینکه در این مقوله فقدان مقررات و قوانین مستحکم درخصوص سخت و زیان‌آوری مشاغل و نبود اهرم‌های لازم برای مجاب نمودن کارفرمایان به رعایت اصول ایمنی و برطرف نمودن شرایط نامناسب کاری می‌باشد.

با عنایت به مراتب فوق و به منظور جلوگیری از ورشکستگی سازمان تامین اجتماعی انجام اصلاحات ذیل در قانون بازنشستگی مشاغل سخت و زیان‌آور پیشنهاد می‌شود:

- لحاظ شرط سنی برای بازنشستگان سخت و زیان‌آور، به منظور اجتناب از تنش‌های اجتماعی میتوان این عمل را بصورت تدریجی انجام داد.

- حذف سابقه ارفاقی در مشاغل سخت زیان‌آور یا کاهش آن متناسب با درجه سخت و زیان‌آور مشاغل.

- تدوین مقررات و قوانین مستحکم درخصوص استانداردسازی محیط در مشاغل سخت و زیان‌آور.

- طراحی و بکارگیری مکانیزهای اجرائی برای رفع شرایط سخت و زیان‌آور در کارگاه .